

NICÓ, 1988

Nico nem akar ikon lenni

DÉRI ZSOLT

„VOLTAM A CSÚCSON, VOLTAM LEGALUL – MINDKÉT HELY ÜRES.”

Az *édes élet* szóke német modellcsaja, Andy Warhol legkarizmatikusabb szupersztárja, a Velvet Underground énekesnője, a tragikus sorsú holdistennő Nico tucatnyi világhíres férfi műzsája és/vagy szeretője volt. A *Nico, 1988* című film a dán Trine Dyrholm fenomenális alakításával egy eltérő női olvasatot kínál – a művésznő karrierjének utolsó szakaszáról, amikor még egy kelet-európai turnét is bevállalt.

A náci Németországban, 1938-ban Kölnben született, majd a második világháború végét Berlin mellett megélő Christa Päffgen 16 évesen lesz fotómodell – a szóke szépség a legnagyobb divatlapokban pózol, szerződött a párizsi Chanel divatház és Amerikában a Ford ügynökség is. A mély hangú germán lány a felfedezőjétől, Herbert Tobias divatfotóstól művésznevétül egy férfi keresztnévét kap, a görög származású francia producer-rendező Nico Papatakis nyomán – akivel aztán személyesen is megismerkedik és 1959–1961 közt együtt is él. Nico saját magát alakítva évődik Marcello Mastroiannival Az *édes élet* című Federico Fellini-filmben, 1962-ben Alain Delontól születik gyermeke, a *Strip-tease* című francia film főszereplőjeként Serge Gainsbourg-tól kap betétdalt.

1963-ban már egy New York-i dzsesszklubban énekel, feltűnik egy Bill Evans-albumborítón is, de első saját kislemezét már Londonban készíti 1965-ben a Rolling Stones-gitáros Brian Jones segítségével (a B-oldalas dalt a majdani Led Zeppelin-alapító Jimmy Page írja neki). New Yorkban 1965-66 telén kerül Andy Warhol körébe (a *pop-art* pápájával több

experimentalista filmet is forgat) és áll össze a Velvet Underground együttes avantgárd rockereivel, akikkel felvesz egy zenetörténeti mérföldkővé váló nagylemezt (*The Velvet Underground & Nico* című közös albumukon három Lou Reed-szerzeményt énekel alt hangján) és pár számot a szintén 1967-ben megjelenő kamarazenei hangszerelésű első szólóalbumára is (*Chelsea Girl*), melyre Bob Dylantól, Tim Hardintól és főleg 18 éves szerelmétől, Jackson Brownétól kapott dalokat is rögzít. Browne, illetve Tim Buckley által gitáron kísért szólókoncertjei nagy hatást tesznek az akkor még énekesi karrierje előtt álló kanadai költőre, Leonard Cohenre is.

Nico – még szintén 1967 folyamán – Jim Morrison útmutatását követve kezd saját szerzeményekben gondolkodni („A lelki testvérem volt. Ő mondta, hogy írjak dalokat. Addig sosem gondoltam volna, hogy tudnék.”), és az így születő – már saját harmóniumjátékával kísért, gótikus, sötét tónusú számokra épülő – 1968-as *The Marble Index* nagylemezét a Velvet Undergroundból addigra szintén távozó John Cale hangszerelő-produceri segédletével veszi fel (későbbi négy stúdióalbumából még három szintén vele készíti). A lemez *Evening Of Light* című dalához forgatott 1969-es kisfilmjében a 22 éves Iggy Poppal együtt szerepel (aki máig hálás neki, hogy megtanította a szexben hogyan kell orálisan örömet szerezni a nőknek). Ekkorra leszámol ikonikus szókeségével is, előbb vörösre festi haját, majd végleg visszatér eredeti barna hajszínéhez.

Nico a hetvenes években Párizsban él a nála egy évtizeddel fiatalabb Philippe Garrel rendezővel (akinek több művészfilmjében is játszik), és ekko-

riban áll rá a heroinra is. 1971-ben a Pink Floyd hívja előzenekarnak, 1974-ben Brian Eno, John Cale és Kevin Ayers társaságában ad ki közös londoni koncertlemezt, majd a Tangerine Dream előtt lép fel a reimsi katedrálisban, miközben a katolikus hívek a templom megszenteltségételenítése miatt háborognak...

Mint a roppant impresszív fenti névhalmazból is kitűnik, Nico karrierjének ikonikus első két évtizedét az utókor hajlamos a híres férfiak tükrében látni, akinek műzsája és/vagy szeretője volt (gondoljunk csak Oliver Stone *The Doors* filmjének méltatlan ábrázolására), miközben ismerőseinek elmondása szerint egy igazi öntörvényű „alfanős-tény” volt, aki kései éveiben gyakran mondogatta: csak azt bánja, hogy nem férfinak született – hogy ne a kinézete, hanem a művészi kvalitásai alapján ítélik meg. Az utóbbi néhány évben azonban megszapordtak az olyan női nézőpontú Nico-interpretációk, melyek már egy negyvenes évében járó, hírnévvel és glamúrral szakító, csak sötét zenéjében és az alkotásban kiteljesedő művésznőt helyeznek a néző elé.

Az egykori kolléga- és barátnő, Patti Smith 2014-es előadása, a szintén zenésszé lett lányával, Jesse Paris Smith-szel és az ambient-audiovizuális produkcióiról ismert Soundwalk Collective-vel közösen színpadra vitt, majd 2016-ban lemezen is megjelent *Killer Road* például konkrétan Nico életének utolsó napján játszódik (49 éves korában Ibizán a nyári hőségben egy hegyi úton biciklizve kapott szívrohamot és szenvedett fejsérülést az eséstől, a halálát agyvérzés okozta 1988. július 18-án). Maxine Peake manchesteri színésznő és Sarah Frankcom rendezőnő idén júliusban a Manchesteri Nemzetközi Fesztiválon bemutattott *The Nico Project* előadással a német énekesnő nyolcvanas évekbeli életének fő helyszínén, a férfiak által dominált manchesteri színtéren kínáltak női olvasatot Nico pszichéjéről, csupa nőből álló kreatív stábbal és kísérezzenekarral (ez utóbbiban Hitlerjugend-egyenruhába öltözött muzikuslányokkal). Ugyanebbe a sorba illik Susanna Nicchiarelli olasz forgatókönyvíró-rendezőnő belga koprodukcióban forgatott *Nico, 1988* című

mozifilmje is, melyben az élete utolsó éveiben járó énekesnőt a legjobb dán színésznők közt ünnepelt Trine Dyrholm alakítja (*Születésnap, Oké!, Egy jobb világ, Csak a szerelem számít, A kommuna, Szívek királynője* stb.).

„Határozottan hiszem, hogy a legjobb életrajzi filmek azok, melyek az élettörténetnek csak egy részét mesélik el” – mondja Nicchiarelli, aki már *Kozmonauta* című 2009-es első nagyjátékfilmje óta készült, hogy Nicóról forgasson, kifejezetten a pályája utolsó szakaszáról. „Megfordította a klisé, mely szerint valaki híressé válik, aztán jön a hanyatlás. Nico története pont az ellenkezője volt: előbb híres volt, és csak utána lett valaki” – még akkor is, ha a vásznon ez a valaki egy kinézetét és higiéniáját elhanyagoló nő („Csúnya vagyok? Akkor jó – nem voltam boldog, amikor szép voltam!”)

Az 1945-ben Berlin égését néző kis Nicónak és a címbeli esztendőben Ibizán végzetes bicikliújtjára induló megfáradt művésznőnek az egymás mellé vágásával indított film a főcímdal alatt le is darálja a Velvet Underground és Andy Warhol fémjelezte hatvanas évekbeli ikonperiódust (a szép és fiatal Nico arca csak archív felvételeken tűnik fel Jonas Mekas hektikus New York-i dokumentumfilmje-

inek képsorain), és máris 1986-ban vagyunk a posztpunk Manchesterben, ahová az énekesnő akkor költözött, mikor a nyolcvanas évtizedben hét év kihagyás után újra elkezdett lemezeket készíteni.

Nico hűvös szintetizátoros hangzású *Camera Obscura* című utolsó albumának koncertkörútjáról billentyűsének, James Youngnak a könyve a legismertebb forrás (*Songs They Never Play On The Radio*, amerikai címén: *Nico – The End*), de Susanna Nicchiarelli részletesen elbeszélgetett az énekesnő korabeli menedzserével, Alan Wise-zal is még annak 2016-os halála előtt (az ő figuráját a *Gregory barátnője* főszereplőjeként elhíresült skót John Gordon Sinclair játssza). „A film igaz történet és a közvetlen tanúk elbeszélése alapján készült” – hangsúlyozza egy kiírás, ezért is meglepő, néha mennyire elrugaszkozik a valóságtól a forgatókönyvíró-rendező. A hidegháborús képvilágú filmben cseh-szlovákiai és lengyelországi jelenetekkel szemlített kelet-európai turné (melynek során Nico a budapesti Petőfi Csarnokban és a pécsi Apáczai Nevelési Központ művelődési házában is fellépett) a valóságban nem 1986-ban volt, hanem 1985-ben, teljesen más felállással és hangszerelésben: csak billentyűs és ütős hangszerek-

kel – például tablával – koncerteztek, míg a filmben egy rockzenekart látunk gitárosokkal, plusz egy román hegedűslánnyal, akit Anamaria Marinca (4 hónap, 3 hét, 2 nap) játszik, de hasonlóan fiktív női figura a turnéaszisztens is a Mike Leigh-filmekből ismert Karina Fernandez alakításában. A kísérezzenekar háttértagjait a torinói Gatto Ciliegia contro il Grande Freddo posztrock együttes tagjai játsszák, akik a filmzenét is jegyzik, és ők készítették a remek áthangszereléseket is a dalokból, melyeket Nico szerepében maga Trine Dyrholm énekel (aki a nyolcvanas évek végén már tiniként belekóstolt a popsztárságba és a turnézásba, még mielőtt színésznő lett volna).

A zenei vonal mellett a film másik fő szála Nico viszonya a fiával, Arival, akit Alain Delon sosem ismert el gyermekének, de a filmsztár édesanyja a nyilvánvaló hasonlóság láttán magához vette és hivatalosan örökre is fogadta unokáját, ami miatt aztán Delon 17 évig nem is állt szóba saját anyjával. A bohém életmódja miatt alkalmatlan szülőnek ítélt Nico az élete végére nemcsak a heroinról állt le, de valamennyire sikerült rendeznie kapcsolatát önpusztító hajlamú fiával is (őt egy magyar színész, Funtek Frigyes 1990-es párizsi születésű fia, Funtek Sándor alakítja, aki a cannes-i nagydíjas *Adèle élete 1-2. fejezetben* kezdte mozi pályafutását, de *A feleségem története* című Enyedi Ildikó-filmben is láthatjuk majd).

Ari, aki a fotózásban találta meg a maga művészetét, mikor az ezredfordulón maga is apává lett, *L'Amour n'oublie jamais*, azaz *A szeretet sosem felejt* című könyvében írta meg anyjával közös emlékeit. A *Nico, 1988* elkészítésében maximálisan segítséget nyújtott a forgatókönyvíró-rendezőnek, de a tavalyi mozipremier után adott interjújából kiderült, hogy nem szereti a filmet, mert nem fest valós képet anyjáról: elmondása szerint Nico életerősebb, energikusabb, elegánsabb és sokkal gyilkosabb humorú nő volt, mint ahogy az a vásznonról lejön.

NICO, 1988 – olasz-belga, 2017. Rendezte: **Susanna Nicchiarelli**. Kép: **Crystel Fournier**. Zene: **Gatto Ciliegia contro il Grande Freddo**. Szereplők: **Trine Dyrholm** (Nico), **John Gordon Sinclair** (Richard), **Anamaria Marinca** (Sylvia), **Sandor Funtek** (Ari). Gyártó: **Vivo Film / Tarantula, HBO**. 93 perc.

„Előbb híres volt, utána lett valaki”
(Trine Dyrholm)

